

MEDITSIINITERMINOLOOGIA KOMISJON

Väljavõtte koosoleku protokollist nr. 188, 28. september 2007.

Koosolekul osalesid lisaks MTK liikmetele Riina Riisalo, Monika

Haukanõmm ja Sirlis Sõmer-Kull Sotsiaalministeeriumist, Katre Altmets Tartu

Ülikooli Tervishoiu Instituudist, Gennadi Vaher Puuetega Inimeste Kojast, dr Tõnu

Peets Ida-Tallinna Keskhaiglast.

1. *Disability* ja *impairment* eesti keeles

Diskussiooni ajendiks oli Monika Haukanõmme kiri 19.09.07 seoses vajadusega tõlkida uusi seadusandlikke dokumente. Praeguseks on tekkinud olukord, kus erinevates dokumentides, kirjanduses käsitletakse eelpool nimetatud mõisteid täiesti vastupidises tähenduses ja seda just eesti keele puhul. Erinevate inimestega antud teemal kõneldes olevat jäänud kõlama arvamus, et pigem tahetakse näha ennast puudega inimesena kui vaegurina (Lisa 1)

M.H: Lähenesime probleemile sotsiaaltöötajate poole pealt. On mitmeid seadusandlikke dokumente, kus *disability* vasteks on eesti k. 'puue' – nt *The Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its Optional Protocol*, mille *United Nations General Assembly 13.12. 2006* soovisime tõlkida kui Puuetega inimeste õiguste konventsioon, aga siin tekkis vastuolu RFK tõlkega, kus *disability* vasteks on soovitatud 'vaegus' ja hoopis termin *impairment* on 'puue'. Vaegurina ei taha end keegi näha.

J.P: Tavakeeles on need sõnad enam-vähem sünonüümid, tähenduslik vahe peaaegu puudub ja nii on see ka inglise keeles. Mis on see solvav moment, mis takistab sõna 'vaegus' või 'vaegur' kasutamist?

S.S-K: Praegusel ajal rõhutatakse puudega toimetuleku mõistet: s.t. sobivate abivahendite ja suhtumise korral ei tarvitse puudega inimene end halvasti tunda. Tundub, et RFK-s on mõisted vastupidiseks tõlgitud.

G,V: Kui jalga ei ole, kuidas saab siis minu puude astet vähendada? Selline mõiste on pigem välja mõeldud selleks, et puudega inimeste pealt kokkuhoidu teha.

J.P: See toimetuleku tähendus on sõnale *disability* ka inglise keeles alles hiljuti juurde poogitud, sõnastike järgi seda määratlust ei leia. Enne kui toimetulekust rääkida, räägime ikka mingist puudest, millestki, mis seda inimest teistest eristab, on ta siis vaegkuulja, -nägija või on tal mingi vaimne puue.

R.-H.M: Seda võib ka nimetada haiguseks, kahjustuseks, häireks või milleks tahes: võib-olla on hoopis vaja sõnale *impairment* uus vaste leida?

K.A: Minu arvates on ka *impairment* pigem kõrvalekalle, kahjustus, *disability* aga kas puue või vaegus.

T.P: Kahjustus ei sobi, see on paigas ingliskeelse vastega *lesion*.

M.L: *Impairment* on pea ainuke mõiste, mis on samaks jäänud, hoolimata teistele terminitele uue sisu andmisest (vt RHK-10, Rahvusvaheline puuete,

vaegurluse ja invaliidsuse klassifikatsioon (1997), mille edasiarendus RFK tegelikult on).

L.T: Terminite sisu on suures osas kokkuleppe küsimus: kui terminil *impairment* on mingis dokumendis konkreetne sisu siis on see teksti alguses antud.

R.-H.M: *Disability* on sõna tähenduse järgi ikka võimetus, *impairment* võiks aga kahjustus olla.

J.P: Kahjustus eeldab kellegi või millegi poolt kahjustamist, nt tulvaveed võivad kahjustada, ebatervislikud elu- ja töötingimused võivad kahjustada.

T.P: Mõistete järjepidevus on ka oluline – üldkeele sõnaraamat meid siin ei aita. Võimetus siin siiski olla ei saa, võime on muutunud, vähenenud, aga mitte täiesti olematu.

Sõna 'puue' kätkeb eelkõige kõrvalabi vajadust, olgu see siis tehniline abivahend või teiste inimeste (ühiskonna) abi.

M.H: ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsioon seostab mõistet *disability* pikaajalise *impairmendiga*, mis tõkestab nende inimeste osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel.

T.P: Puue on pigem õiguslik kategooria – seaduse eesmärk ongi see, et määratleda, kui palju on vaja kõrvalabi.

L.T: Klassifikatsiooni tõlge ei ole dokument, konventsioon on olulisem. Puuet täielikult kompenseerida ei ole võimalik, 100% kompensatsioon on fantaasia.

E.T: Keele seisukohast on puue ja vaegus sünonüümid, nende vahetamine probleemi ei lahenda. 'Vaegur' asemel võib küll öelda 'puudega inimene', selles probleemi ei ole, aga üks mõiste jääb nagu ikka puudu. Vist on suurem probleem *impairmendile* õige vaste leidmine. Vaegur ja puudega inimene võiks samas tähenduses kasutusel olla, eks aeg näitab, kumb neist kinnistub. Kõigepealt tuleb õigusaktid paika panna, keelekasutus kujuneb nende järgi.

MEDITSIIINITERMINOLOOGIA KOMISJON

Väljavõte koosoleku protokollist nr. 189, 31. oktoober 2007

Eelmisel koosolekul arutatu jätkamine.

A.S: Segadus nende mõistete kasutamisel on tõesti olemas, ilmselt teeb elu ise siin oma korrektiivid. Me võime küll oma soovitusel anda, aga kuidas üldsus ja spetsialistid need vastu võtavad, on teine aspekt. Vaegus, vaegur ei ole juurdunud, 'puue' on omaks võetud ja 'vaegus' arvatakse rohkem olevat selle sünonüüm.

M.L: Inglise tavakeeles on *disability* ja *impairment* paralleelselt sünonüümidena kasutusel (nagu ka meie 'puue' ja 'vaegus'), aga kuna kõnealustes tekstides oli vaja kaht mõistet, anti neile terminitele erinev sisu.

K.R: Tõlkida ei tule mehhaaniliselt, alati on mitu võimalust. Kuna mõni aasta tagasi arutasime need terminid detailselt läbi, ei näe ma põhjust, miks peaksime nüüd ühe seaduse pärast hakkama teisiti mõtlema. Tavakeeles probleemi ei ole ja

konkreetses seaduses tuleb alguses anda kasutatud terminite tähendus selle seaduse kontekstis.

A.A: Tegemist on struktuuride ja funktsioonide eristamisega. Puue on defekti, vaegus funktsiooni küsimus – nt silma kaotus on silma puue, vaegnägemine-nägemisvaegus on nägemisfunktsiooni muutus. RFK põhijaotus ju ongi organismi funktsioonid ja organismi struktuurid

K.R: Igas keeles on sõnadel mitu vastet, nende kasutamine on kokkuleppe küsimus. Tavakeeles võiks nii puue kui vaegus olla paralleelselt kasutatavad, seadusandlikus dokumendis on vaja alguses esitada terminid ja nende määratlused.

J.P: Mõlemal terminil ingliskeelsel terminil on eesti keeles 3-4 vastet. Juriidilise dokumendi tõlkimisel tuleks lähtuda sihtkeele eelnevast praktikast.

M.P: Praegu on eri seadustes 'puue' ja 'vaegus' erinevalt määratletud. Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses ei tehta vahet, millal on puue indiviidi tasandil, millal lisanduvad keskkonnamõjud, suhted jms.

G.V: Puudega inimesed on selle nimetuse omaks võtnud, milleks hakata rääkima vaegustega inimestest? Puuetega inimeste kodade võrk on üle-eestiline, las see nii olla. Liikumispuuetega inimeste meililistis pahandati, et miks sõna 'invalidid' kasutamine keelati, aga seda tagasi tuua pole ka ilmselt sobiv. Kui on 'impairment' siis on see puue ja kui on toimetulekuraskused, on **'puudest tingitud erivajadused'**. See võiks olla 'disability' eestikeelne vaste. Ühesõnalist vastet me vaevalt et leiame.

Arvati, see termin üldkasutatavaks *disability* vasteks ei sobi, küll aga mõne konkreetse dokumendi jaoks.

Impairment vasteks pakuti 'kõrvalekalle'. Kohe tekkisid vastuväited, et millest kõrvalekalle, et kas on olemas inimeseks pidamise norm jms. Taas pakuti vasteks 'kahjustus', aga ka see vaste alati ei sobi. Praktikas (nt liiklusõnnetustest teatamisel) kasutatakse nt sõnu terviserike, -häire, vigastus.

M.L: Selline otsus eeldab lisaks RFKle ka RHK-10 ümbertegemist, kus 'impairment' vastena on järjepidevalt kasutatud sõna 'puue'.

A.S: Suhtume asjasse rahulikult, vanu asju muutma hakata pole mõtet, sest sõnale *disability* on uus sisu antud alles üsna hiljuti.

Koosolekul tekkis kahesuguseid arvamusi, ühed pooldasid 'impairment' vasteks puue, vaegus, teised pakkusid sama vastet 'disability' jaoks. Kuna tavakeeles puue = vaegus, siis arvati, et nii kattuvaid sünonüüme ei tohiks kasutada erinevate mõistete tõlkimiseks. Sõna 'vaegur' kasutamisest soovitati hoiduda, see olevat veel hullem kui 'invalidid', aga vaegurlusest kui probleemist rääkida olevat täiesti kohane.

J.P: Inglisekeelseid tekste ei tohi võtta nagu jumalasõna, me ei pea mehhaaniliselt tõlkima. RFKs püüdsime erinevaid nüansse arvestada ja tundus, et süsteem töötab. Nüüdseks on aga selge, et puue ja vaegus on tavakeeles niivõrd sünonüümid, et nendele erineva sisu andmine ei ole õige. Selge on ka see, et ei ole põhjust hakata puuetega inimesi ümber nimetama, kui 'vaegur' on solvav, siis seda väldime. Kui nüüd mitu aastat hiljem RFK tõlget üle vaadata, siis muudaksin minagi mõned

'puuded' pigem tervisehäireteks (nt apnoe, jms), aga samas on 'puude' kasutamine enamasti õigustatud. Veelkord tõdemus, et jäigalt tõlkida ei saa, tuleb jälgida sisulist täpsust.

T.T: Ka RFK eessõnas on mainitud, et termineid kasutatakse spetsiifilises, selle trükise vajadustest lähtuvas tähenduses, mis võib erineda nende tavakasutusest. Seaduses on terminid samuti spetsiifilises tähenduses.

Koosoleku **üldine soovitus** oli sõnaühendit '**people with disabilities**' tõlkida traditsiooniliselt '**puuetega inimesed**', aga mitte välistada sõna 'puue' jätkuvat kasutamist ka termini **impairment** ühe võimaliku vastena, aga teksti arusaadavuse huvides võib kasutada ka sõnu **tervisekahjustus, -häire, kõrvalekalle** vms ja tuletada loogiliselt teisi vajalikke termineid. Seaduses tuleb enne teksti kallale asumist defineerida terminid ja neid siis järjepidevalt kasutada. Kõige olulisem on jälgida sisulist täpsust, sageli ei saa üks-ühele tõlkida.

Kuna siiski on vaja neid termineid üheselt mõista, soovitati mõne aja pärast veel kord nende juurde tagasi tulla, otsides eelnevalt välja võimalikult palju erinevaid kontekste nende terminite kasutamise kohta.